

Vaba- ja Hansalinn Hamburg
– nii kõlab linna ametlik
nimi. Hamburgi raekoja ees
asuv jõuluturg on kuulus
oma mänguasjade tänava
(Spielzeuggasse) poolest.

Jõulud saksa moodi

Saksa jõulutraditsioone peetakse vanimaiks maailmas ning need on olnud eeskujuks paljude teiste maade, sealhulgas eesti jõulukommete kujunemisele. Jõulud on Saksamaal olnud sajandeid ja on tänini kõige olulisem perekondlik püha aastas.

TEKST RIINA LUIK, FOTOD AACHEN TOURISMUS, KÄTHE WOHLFAHRT, DZT / TORSTEN KRÜGER, JOCHEN KEUTE, RALF BRUNNER

Jõulupühade ettevalmistused Saksamaal algavad adventiaja algusega, mis on kirikukalendrist johtuvalt liikuva iseloomuga. Advent tuleneb ladinakeelsest sõnast *adventus* – *Adventus Domini* ehk Issanda tulek ja pühadeaeg koosneb neljast pühapäevast enne esimest jõulupüha.

Jõuluaeg algab esimese adventiga, mis on ühtlasi liturgilise kirikuaasta algus. Sel puhul läidetakse esimene neljast adventiküünlast. Kodud täituvad magusate lõhnadega: tehakse esimehe laar piparkooke (*Pepperkuchen*) ja jõulukoogikesi (*Plätzchen*), ahju pannakse jõulurull (*Christstolle*) ning tulele läheb hõõgveini (*Glühwein*) pott. Sakslased armastavad akendele sättida piparkoogimajakesi, vana kombe kohaselt jõulusõime stseeni kujutavaid figuurikesi, puust voolitud Vapra Tinasõduri kujuga pähklipurustajaid (*Nussknacker*), küünaldega jõulupüramiide (*Weihnachtspyramid*) ja muid teemakohaseid kaunistusi. Käib justkui võistlus, kes kujundab oma akna ja koduukse kõige kaunimalt.

Esimesed kirjalikud ülestähendused Jeesuse sünnipäeva tähistamisest 25. detsembril viitavad 336 AD Roomas peetud liturgilisele jumalateenistusele. Kuna Uues Testamendis puudub konkreetne viide Jeesuslapse sünnikuupäeva kohta, ühitati see pärast kirikuringkondades toimunud tuliseid vaidlusi paganliku talvise pööripäeva tähistamisega, sest mis võinuks veel paremini sümboliseerida valguse võitu pimeduse üle. Riiklikul tasemel hakati Rooma impeeriumis 25. detsembril Jeesuse sünnipäevana tähistama mõnevõrra hiljem – 380 usureformaatorist keisri Theodosius I korraldusel Konstantinopolis. Juudamaale jõudis komme 6. sajandil, saksa kultuuriruumi Baieri sinodi ettepanekul 8. sajandil.

Varaseim saksakeelne viide sõnale *Weinachten* pärineb 1170. aastal ilmunud käsikirjast „*Speculum ecclesiae*”, milles on lause: „*Diu gnåde diu anegenete sih an dirre naht: von diu heizet si diu wihe naht.*” (eesti k Jumala arm langes sel ööl meie peale). Hiljem tekkis sellest sõnamugandus *Weinacht*, mis tugineb va-

Saksamaa jõuluturgude lahutamatu osa on kaunid käsitööna valminud jõuluehted.

Christstolle on iga Saksa jõululaua ehteks ja perenaise meisterlikkuse märgiks.

Esimene avalik jõulupuu ehiti Saksamaal 1419. aastal pagarimeistrite pealinnaks kutsutavas Freiburgis.

Jõulumehe abilise kaunis blondijuukseline Christkindl kuulub samuti pühadetraditsiooni juurde. Ta kuulab laste rõõme ja muresid, jagab häid pühadesoove.

Rothenburgis asuv Käthe Wohlfahrt on üks suuremaid jõuluehete valmistajaid Saksamaal, nende rajatud on ka Saksa jõulumuseum.

nasaksakeelsetel sõnavormidel *wih* ja *wi(c)h* + *nacht* (öö). Ehk siis: see öö / sel ööl.

Jõulude tähistamine perekondliku koosolemisena sai samuti alguse Saksamaal: aastal 1535 tegi usureformaator Martin Luther ettepaneku ühitada senine Püha Nikolausi poolt lastele kingituste toomise päev (6. detsember) jõulupühadega. Roomakatoliku kirik tähistas aga Püha Nikolausi päeva veel sajandeid ning tänaseni on riike, näiteks Holland ja selle kunagised asumaad, kus Sinterklaas jagab lastele endiselt kingitusi 5. või 6. detsembril. Ka Armeenia apostlik kirik tähistab ametlikult jõule 6. jaanuaril ehk meie kirikukalendri järgi kolmekuningapäeval. Muu maailm on perekondliku tähtsündmuse sujuvalt ühendanud kristlike jõuludega 24.–26. detsembril.

„OH TANNENBAUM, OH TANNENBAUM...”

Katoliiklikes maades hakati juba 11. sajandil kirikutesse, linna- ja turuväljakutele üles seadma jõulusõime kujutavaid stseene

ning veidi hiljem hakkasid nende miniatuurseid koopiaid oma akendele sättima ka jõukad linnakodanikud. Esimene avalik jõulupuu ehiti Saksamaal 1419. aastal pagarimeistrite pealinnaks kutsutavas Freiburgis. Kuusk kaunistati pagarite käepäraste materjalidega – küpsetiste, puuviljade ja pähklitega – ning see andis eeskujuna koduste jõulupuude ehitamiseks. Juba siis tekkis komme, et pühade lõppedes võisid lapsed kogu kuusel rippuva magusa pintslisse pista. 16. sajandil hakati pühade ajal raehoonetesse, tsunftitubadesse ja gildidesse üles panema igihaljaid puid – kuuski, kadakaid, jugapuid –, mida kaunistati peamiselt maiustustega, mis olid toona kallis kraam.

Jõulupuu toomine koju ja selle rikkalik ehtimine sai Saksamaal alguse 19. sajandi keskpaigas, levides kiiresti üle Euroopa. Olles algul vaid jõukate privileeg, muutus jõulukuusk peagi kõigis ühiskonnakihtides pühade sümboliks. Kuuse kaunistamiseks kasutati kõike käepärast – alates kädidest, lihtsatest paberkau-

Bremeni jõuluturg iidse raekoja ees
kogu oma ilus ja tuledesäras.

nistustest peenemast papjeemašest valmistatud kujukeste, vati-
tupsude ja värviliste paelakesteni välja. Kuni 19. sajandi lõpuni
olid kasutusel kaheharulised hõbedased või kuldsed savikuulikes-
tega küünlahoidjad, hiljem asendati need märksa mugavamate,
küünlarasva koguvate alustega küünlajalgadega. 19.–20. sajan-
di vahetusel hakati tootma säraküünlaid (*Wunderkerze*), maail-
ma vanim säraküünalde patent kuulub aastast 1907 Hamburgi
küünlavabrikandile Franz Jacob Welterile.

Oluline tõuge külluslikult ehitud jõulupuu levikule ja kaju-
nemisele pühade sümboliks oli 1846. aastal trükitud postkaart
Inglise kuninganna Victoria jõulupuust, mis oli kaunistatud
Saksamaal Tüüringis asuva väikese Lauscha küla klaasimeistrite
käsitsi valmistatud jõulukuulidega. Algselt tehti seal peamiselt
ümmargusi kuule, kuid 1847. aastal esimesed erikujulised kuu-
seehted – puuviljad, kompvekid, pähklid –, mis tõrjusid tasapisi
söödavad kuusekaunistused välja.

Advendipärg (*Adventskranz*) võeti Saksamaal esmakordselt
kasutusele 1839. aastal, selle ringikujuline sümbol on seotud nii
kristlike kui ka muinasgermaani sümboolikaga juba ammu enne
jõulude tähistamist. Advendipärja puhul eelistati looduslikke
kaunistusi: käbisid, punapõskseid õunu, punased lindikesi. Saksa
kombe kohaselt riputati kuusele neli salasoovi – üks igaks püha-
päevaks. Algselt oli advendipärjal 4 suurt ja 19 väikest küünalt:
suured sümboliseerisid advendipühapäevi ja väiksemad valgus-
tasid Jeesuse tulekuks teed argipäevadel. Tänapäeval piirduakse
tavaliselt nelja küünlaga.

19. sajandi keskpaigas hakati eriti Põhja-Saksamaal jõulude
puhuks valmistama ka puidust jõulupüramiide, mis meenutasid
sihvakat kuusepuud. Mitmekorruselised küünalde, kuusevani-
kute ja puust kujukestega kaunistatud püramiidid on tänini väga

populaarsed, ehtides tihti kuuse asemel linnaväljakuid. Kasutu-
sel on nii puidust kui metallist (mini)versioonid ning need on
ehitatud nõnda, et küünalde põlemisest tekkiv soe õhk paneb
liikuma õrna kellamängu. Jõulupuu viiakse Saksamaal toast välja
6. jaanuaril ehk kolmekuningapäeval.

Südantsoojendava jõululaulu „Oh kuusepuu, oh kuusepuu...“
sünd on samuti seotud Saksamaaga ja üksjagu põnev. Nimelt kasu-
tas Leipzigi organist ja muusikapedagoog Ernst Anschütz jõululaulu
muusikalise põhjana 16. sajandist pärinevat Sileesia rahvaviit, mida
helilooja Melchior Frank oli pisut kohendanud ja teinud sellele
kurvast armastusest kõneleva teksti. 1824. aastal sündis Anschützi
versioon, milles armusõnumit asendas ülistus igihaljale jõulupuule.

PÜHA NIKOLAUS, RÜÜTEL RUPRECHT JA CHRISTKINDL

Jõuluvana (*Weihnachtsmann*) kuju ja isik on sajandite jooksul
korduvalt muutunud ning ka Saksamaal oli kuni kirikureformat-
sioonini kingitoojaks Myrast pärit Püha Nikolaus. Jõulumehe
saatja ja abiline kinkide jagamisel on Saksamaal kas rüütel Ru-
precht või kaunis blondijuukseline tütarlaps Christkindl. Nagu
Rootsi Püha Lucia kannab temagi krooni, kuid enamasti ilma
küünaldeta. Christkindlil võis kaasas olla väike vihane mehike
Hans Tropp, kelle ülesanne oli välja selgitada, kas lapsed on ol-
nud paid ja viksid ning neile vajadusel vitsaga säru teha.

Aastatel 1863–1886 joonistas saksa päritolu ameeriklane Tho-
mas Nast ajakirjale *Harper's Weekly* pildiseeriaid jõuluvanast ning
esmakordselt kujutati teda laste kirju lugemas, kinginimekirja
koostamas ja kinke pakkimas. Kui pildiseeria alusel nägi 1822.
aastal ilmavalgust raamat, milles oli Clement Clarke Moore'i
oma pere jaoks kirjutatud luuletus „Jõulumehe külaskäik“ („Öl

Saksa populaarsemad jõluturud 2016

Aachen 18.11.–23.12. Koht: Katschhof/Marktplatz.

www.aachenweihnachtsmarkt.de

Augsburg 21.11.–24.12. www.uk-augsburgerchristkindlesmarkt.com

Berliin Lucia Christmas 21.11.–22.12. www.visitberlin.de

Berliin Charlottenburgi loss 23.11.–26.12. www.visitberlin.de

Bremen 24.11.–23.12. www.bremen-tourism.de

Bremenhaven 21.11.–21.12. www.bremenhaven.de

Frankfurt 23.11.–22.12. www.frankfurt-tourismus.de

Köln 21.11.–23.12. www.cologne-tourism.com

Lübeck 21.11.–30.12. www.luebeck-weihnachtsmarkt.de

Nürnberg 25.11.–24.12 www.christkindlesmarkt.de

Keelt alla viivad ja meisterlikult glasuuritud jõulukoogid, mida iga Saksa pagariäri uhkusega klientide ligi meelitamiseks oma akendele kuhjab.

enne jõule”), oligi sündinud ikooniline kuvand, millel tugineb ameeriklaste jaoks pea kõik, mis seostub jõuludega. Ühe erandiga: nimi Santa Claus on mugandus 17. sajandil Ameerikasse ümberasunud hollandlaste Sinterklaasist.

24 aknakesega adventikalender (*Adventskalender*) on suhteliselt uus nähtus: esimesed käsitsi valmistatud jõulukalendrid tulid müüki 19. sajandi keskpaigas, esimesed trükitud kalendrid valmisid Münchenis 1903. aastal. Algselt kujutas kalender vaid piiblistseene ja salmikesi ning viimases aknas oli Jeesuslapse kujutis. Hiljem lisandusid kinniste luugikeste taha väikesed kingitused, kompvکید, šokolaad.

JÕULUTURGUDE MÕNUS ATMOSFÄÄR

Adevendiaja algusega avatakse üle kogu Saksamaa arvukalt jõuluturge – olgu tegu suurlinna või külakohaga, jõluturg on seal alati olemas. See traditsioon ulatub 14. sajandisse ning oli kuni 20. sajandini ainus võimalus aastas osta pühadekraami: söögi- ja jookide, majapidamises vajaminevat, küünlaid, mänguasju, kuu-sehteid. Vanim ja kuulsaim jõluturg on Nürnbergi Christkindlesmarkt, mille sümbolid on kuldse inglid ja suured glasuuritud piparkoogid. Iga linn ja küla püüdleb selle poole, et teistest eristuda. Näiteks Aachen on tuntud oma piparkoogimehikese (*Aachener Printen*), Harz võrratute puidust suveniiride, Augsburg hiigelsuure jõlutorni ja muusikalise „Inglite mängu” järgi, Frankfurt õnnetoova Korstnapühkija kuju ja Brenten mandlikookide poolest. Sakslastele on jõluturg palju rohkem kui müügiplats – see on sõpradega kokkusaamise ja ajaveetmise, lähedastele kingituste ostmise koht. Tullakse muusikat kuulama, mekitakse praevorstikesi ja hapukapsast, kõrke küpsetisi, hõõgveini, siidrit ja õlut. See on mõnus aeg, mis aitab pühadetunnet ülal hoida. ❄